

נתיב הצניעות

פרק א

כספר משלי (יא ב) **בא דודן ויבא קלון ואת צנועים חכמת. שלמות המלך רצה לומר כי עם הדודן דהיינו מי שאינו צנוע ויהא נקרא דודן שאין לו כוונה להיות מתפעל מן הבריית וזה נקרא דודן לב, וכאשר האדם הוא כך בא קלון וחרפה אליו כפי מדתו אשר נמשך אחריו שהוא רחוק מן הכבוד ולפיכך ויבא קלון. ואת צנועים חכמה כי מי שהוא בצניעות נמשך אחריו החכמה, כי החכמה ראוי לה הצניעות.**

ובמדרש (תחומא, בחוקי ר) **חכמות בחוץ חרונה (משלי א, כ) שאל ר' שמואל בר נחמני את רבי יוחנן בן אליעזר שהיה עומד בשוק אמר ליה שנה לי פרק אחד, אמר ליה לך לבית התלמוד ואשנה אותך, אמר ליה לא למדתני חכמות בחוץ תרונה אמר ליה אם קרית לא שנית בחוצה של תורה, המרגלית היכן היא נמכרת כנתת כך התורה כרחובות חתן קולה במקום שמרדכיבין אותה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.**

וכן בגמרא במועד קטן (סו, ב) **פעם אחת גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דריש חפוקי ידכיך (שיר השירים ז, ב) מה ירך כסתר אף דברי תורה כסתר, הוא כתיב חכמות בחוץ תרונה כדרכא דאמר כל העוסק בחורה מבפנים תורה מכרזת עליו בשוק, והוא כתיב לא מראש כסתר דברתי (ישעיהו מה, טו) ההוא כינמא דכלה.**

וחמשים בכל זה כי החכמה בעצמה היא צנועה ונסתרת ואין החכמה בנגלה, ולפיכך כמו שהיא החכמה בעצמה כך ינהג עם החכמה שלמד בצניעות דהיינו בסתר. וזה שאמר כאן גם כן ואת צנועים חכמה,

נמשך אחריו החכמה שהיא צנועה ונסתר, אבל מי שכל מעשיו בכלתי צניעות זה הוא גשמי ואין ראוי אליו החכמה, שכמו שיש אל החכמה מעלה עליונה נסחרת כך יש אל החמדי מדרגה שפלה נגלית כמו שכארנו דבר זה בכמה מקומות.

ואם כך הוא שיהיה נוהג צניעות עם התורה, כל שכן וקל וחומר בשאר דברים שכאשר לא יהיה נוהג יש גנות וחרפה וראי צריך שיהיה נוהג בצניעות.

ובספר לולב וערבה (סוכה מט, ב) **דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיו בנעלים חפוקי ידכיך (שיר השירים ז, ב) למה נמשלו דברי תורה לירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, והיינו דאמר ר' אליעזר מאי דכתיב חזיר לך אדם מה מוכ ומה ה' דרש פסוק כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך (מכה ו, ח) עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זה הכנסת כלה והלויית המת, והלא דברים קל וחומר ומה דברים שדרבן לעשות בפרהסיא אמרה תורה והצנע לכת עם אלהיך קל וחומר דברים שדרבן לעשות בצניעה.**

פירוש דבר זה כי ראוי שתהיה לתורה מדרגה הפנימית העליונה כמו שהתבאר זה, ולפיכך אין ראוי שיהיה האדם נוהג בדברי תורה רק כפי מעלתה שהיא נסתרת, וינהג בה מנהג צניעות כמו שראוי לתורה שיש לה מדרגה נסתרת ולא ינהג בחורה מנהג הגלוי היוצא מן הצניעות.

ומכאן ראינו מהא דאמר ר' אלעזר מה ה' דורש ממך וכו', פירוש ג' דברים זכו הכתוב, האחד הוא החסד הגמור עשות חסד, והפכו לעשות משפט דכתיב ועשות

זכר המדה שהיא ממוצעת בין החסד ובין הרחמים שאינו חסד גמור ואינו בין גמור כמו הכנסת כלה לחופה, שמצד מה הוא משפט שאם תלך בעצמה ולא יכניסו אותה אחרים היה זה גנאי ואין ראוי שיהיה גנאי נמצא, ומצד מה הוא חסד שאין חוב עליו לעשות, וכן הלויית המת כצד מה הוא חסד שאינו בין ומצד מה הוא בין שאם אין מלוח המת הוא כיוון אליו, הדבר זה הוא ממוצע בין החסד שהוא חסד גמור ובין הדבר שהוא משפט גמור, וכבר התבאר זה במקום אחר. ואמר הכתוב שהקבי"ה מבקש מן האדם שידבק באלו ג' מדות שהוא חסד הגמור, וידבק במשפט הגמור, וידבק במדה הממוצעת בין המשפט ובין החסד, ובהו ידבק בכל חלקי המדות כמו שהתבאר בנתיב האמונה.

וקרא הכתוב הכנסת כלה והלויית המת והצנע לכת עם אלהיך, כי הצניעות הוא הכבוד בעצמו וכאלו אמר הכתוב שידבק בצניעות שהוא הכבוד דהיינו להכניס חתן וכלה לחופה ויהיה מלוח את המת זה צניעות וכבוד. ואין לפרש על צניעות עצמו שיהיה נוהג בצניעות שזה אינו דומה אל עשות חסד ומשפט, רק רצה לומר שיהיה עושה צניעות וכבוד לאחרים דהיינו הכנסת כלה והלויית המת.

ופעלת למדנו קל וחומר ומה דברים שדרבן לעשות בפרהסיא כמו הכנסת כלה והלויית המת אמרה תורה שיהיה בצניעות והוא כבוד המת, כי כאשר בני אדם מכניסים החתן והכלה ומלוח את המת דבר זה הוא צניעות שכני אדם המכניסים הכלה בתוכם נסחרת והוא דרך כבוד, וכן המת נסתר בתוך בני אדם המלוחים כך יראה פירושנו, וקל וחומר שאר דברים שיש לעשות בצנועה שאם לא יעשה אותם דרך צניעות יהיה גנאי ואין להאריך יותר.

צניעות מחתול וגול מנמלה ועריות מיונה ודרך ארץ מחתנגול שמפייס ואחר כך בועל, מאי קאמר לה זיגא זבינא לך כו', ע"כ.

בא לבאר כי נמצאו איזה דברים טובים אפילו בבעלי חיים שאינם מדברים לפי טבעם, שחולל לדעת כי איזה דברים ומדות טובות הם טבעיים לפי סדר העולם ראוי שיהיו והרי נמצאו אצל בעלי חיים, והאדם שאינו שומר המדות הטובות אלו הוא יותר גרוע מן בעלי חיים שהרי ימצא מדות טובות אלו אף בבעלי חיים, כי הבעל חי יש מהם שיש להם דביקות בשלימות מה. לא כמו שיש אומרים כי הגול בשביל כך הוא רע שאם לא כן איש את רעהו חיים בלעו, וכן הצניעות אינו רק בשביל כבוד בלבד, וכן העריות אינו רק נימוס שלא ירגיל האדם עצמו בזנות, שאין הדבר כך כלל שאם כן לא היה ראוי שיהיה נמצאים דברים אלו בבעלי חיים. אבל הדברים הרעים הם יוצאים מן היושר והאמת בעצמו, ולפיכך נמצאו בבעלי חיים גם כן שכל אחד דבק במדה מיוחדת.

ואלו ארבע דברים יש להבין מאוד, דהיינו עריות גול צניעות דרך ארץ, וכך הוא סדר שלהם כאשר תבין דברי חכמה, רק שזכרם כך מפני שהתחיל לומר אלמלי לא נתנה תורה וכו' והצניעות קרוב אל התורה כמו שהתבאר.

ומפני כי אלו ד' דברים הם מתולקים בעניניהם לכן תמצא אותם בד' מיני בעלי חיים, וזה שאמר כי למדנו צניעות מחתול שאין החתול עושה צרכיו בפני בני אדם גם הוא מכסה צואתו, והנמלה אינו גוזלת מה שהוא לאחר, ומהו תדע כי הגול הוא יוצא מן היושר בעצמו שהרי תמצא דבר זה בבעלי חיים, וכן עריות שהם שלמות הגוף תמצא ביונה, ודרך ארץ הוא דבר רביעי שהוא שייך לאדם כמה שהוא אדם שיש לנהוג דרך ארץ ולכן אמר שזה נמצא גם

הפירוש האמיתי

כהסתר ובצניעות, ולפיכך היה נסתר גם כן בשמירה עד שלא היו שולטין בו, ודבר זה מבורר.

מבואר.

ובמסכת מגילה (יג, ב) אמר רב חמא מאי דכתיב לא יגרע מצדיק עינו (איוב לו, ז) בשכר צניעות שהיה רחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בשאול זכה ויצאה ממנו אסתר, כי מטא ההוא יומא ועאיל ליה ללאה אמרה רחל השתא מכספא אחתאי מיד אותן סימנין שנתן יעקב לרחל מסרתן רחל ללאה, והיינו דכתיב ויהי כבוקר ותנה היא לאה (בראשית כט, כה) מכלל דעד השתא לא הוה ידע לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול, ומאי צניעותא דשאול דכתיב ויאמר שאול אל דודו הנד הנד לנו כי נמצאו האתונות (שמואל א' י, טו) ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל ולפיכך זכה ויצאה ממנו אסתר, ואסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מנרת מולדתה ואת עמה (אסתר ב, כ).

דע כי ראוייה היתה רחל לצניעות מפני כי רחל היתה הקטנה והיא יצאה אחרונה אל הגלוי שהרי נולדה באחרונה, וכל אשר יוצא אחרונה אל הגלוי הוא דבר צניעות כי הוא נסתר ביותר וזהו הצניעות. וכן תמצא בבנות לוט בצעירה שקראת בן עמי וזה דרך צניעות, לא כמו הבכירה שקראה מואב ופרסמה הדבר זהו בלתי צניעות, ומזה תבין כי הצעירה מוכנת לצניעות כי היא יצאה אחרונה אל הגלוי להיות נמצא בעולם ולכן זרעה פנימית בצניעות.

ולא תמצא בכל המדות שהדומה יוליד הדומה כמו שתמצא אצל הצניעות שהצנוע מוליד צנוע, ודבר זה כי הזרע נמשך ממקום צנוע פנימי, ולפיכך כאשר האב או האם יש בו צניעות נמשך הזרע ממקום צנוע נסתר לגמרי, ולכך אמר בשכר צניעות של רחל יצא שאול שהיה צנוע ובשכר צניעות של שאול יצאה אסתר שהיתה צנועה.

ומה שאמר דאמר לה התרנגול שרוצה לקנות לה סרכל דמטי עד ארעא, בודאי דבר זה אין שייך בבעל חיים אבל הסרכל הזה הוא האהבה לפרוס כנפיו עליה כמו התרנגולת שפורסת כנפיה על אפרוחיה והוא הזיגא דזבין לה כאשר פורס כנפיו עד למטה, ואחר שמש עמה שאין לו עוד כח התשמיש, לכך הוא כופף ראשו ואין לו הכח לפריסת כנפיו בשביל חולשת התשמיש וזהו בטבע. והתבאר לך בביאור לגמרי כי המדות אינם בהסכמה מבני אדם כמו שחשבו קצת בני אדם, אבל המדות הרעות הם רעות בעצמם והמדות הטובות הם טובות בעצמם, ולפיכך נמצאו קצתם בקצת בעלי חיים בטבע, והבן זה היטב.

ובפרק הרואה (ברכות סב, ב) ואמר להרנן ותחם עליך (שמואל א' כד, ז) ואמר ואמרתי מבעי ליה ותחם וחסתי מבעי ליה, אמר ר' אלעזר אמר לו דוד לשאול מן התורה היה מותר להרנן מאי טעמא רודף אתה והתורה אמרה כא להרנן השכם להרגו, אלא צניעות שהיה כך היא חסה עליך, ומאי צניעות היתה בו בשאול דכתיב ויבא אל נדרות הצאן אל הרנן ושם מערה (שמואל א' כד, ג) תנא גדר לפניו מגדר ומערה לפניו ממערה, להפך אמר ר' אלעזר מלמד שסיכך עצמו כסוכה.

התבאר לך הדברים אשר אמרנו כי מה ענין הצניעות שהיה חסה עליו שלא להרגו, אבל הדברים כי הצניעות מפני שהוא צניעות ראוי אליו הסתירה ביותר וכמו שמפורש אחר כך, כי כאשר היה בא לעשות צרכיו היה נכנס מערה לפניו ממערה וגדר לפניו מגדר להסתיר עצמו להיות צנוע מבני אדם, וכמו שהוא היה עושה דבריו בצניעות מערה לפניו ממערה, לכך כאשר בא אדם לשלוט בו היה נסתר וצנוע ממנו עד שלא היה יכול לשלוט בו.

ודבר זה נודע מענין הצניעות שכל עינו הסתר ואינו נגלה בחוץ רק כל מעשיו